

बालमैत्री स्थानीय शासन तथा बाल अधिकार संरक्षण सम्बन्धी कार्यविधि-२०७७

प्रस्तावना : बालबालिकाको संरक्षण, वृत्तिविकास र सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै बाल अधिकारको पालना, सम्मान, सम्बर्द्धन, परिपूर्ति एवम् बालमैत्री स्थानीय तह निर्माण गरी बालबालिकाको सर्वोत्तम हित कायम गर्न, बालअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, नेपालको संविधान २०७२ लगायत प्रचलित ऐन कानूनमा उल्लेखित बालबालिकाका हक अधिकारको कार्यान्वयन गर्न वाञ्छनीय भएकोले, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ तथा मन्थली नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन २०७५ को दफा ४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी मन्थली नगर पालिकाले यो कार्यविधि जारी गरेको छ ।

परिच्छेद -१

प्रारम्भिक

१. **सङ्क्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** १. यस कार्यविधिको नाम: “बालमैत्री स्थानीय शासन तथा बालअधिकार संरक्षण सम्बन्धि कार्यविधि २०७७” रहेको छ ।
 २. यो कार्यविधि कार्यपालिकाबाट पारित भएपछि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा क) ‘संविधान’ भन्नाले नेपालको संविधान २०७२ लाई सम्भन्नु पर्छ ।
 - ख) ‘ऐन’ भन्नाले बालबालिका सम्बन्धि ऐन २०७५ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ सम्भन्नु पर्छ ।
 - ग) ‘कार्यविधि’ भन्नाले मन्थली नगरपालिकाद्वारा जारी गरिएको बालमैत्री स्थानीय शासन तथा बालअधिकार संरक्षण कार्यविधि २०७७ सम्भन्नु पर्छ ।
 - घ) ‘बालबालिका’ भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ मा व्यवस्था भएअनुसार १८ वर्ष उमेर पूरा नभएका सबै व्यक्तिहरूलाई सम्भन्नु पर्छ ।
 - ङ) ‘बालबालिका डेक्स’ भन्नाले मन्थली नगरपालिका र यस अन्तर्गत रहेको सबै वडामा स्थापना गरिएको बालबालिका सम्बन्धी काम गर्ने डेक्स सम्भन्नु पर्छ ।
 - च) ‘सम्पर्क व्यक्ति’ (Focal person) भन्नाले मन्थली नगरपालिकाले स्थापना गरेको बालबालिका डेक्समा रही काम गर्न तोकिएको व्यक्तिलाई सम्भन्नु पर्छ ।
 - छ) ‘बालअधिकार संरक्षण समिति’ भन्नाले बाल अधिकारका आधारभूत अधिकारहरूको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्नको लागि

गठन गरिएको नगरपालिका स्तरीय तथा वडा स्तरीय समितिलाई सम्झनु पर्छ ।

- ज) 'बालमैत्री स्थानीय शासन' भन्नाले बालमैत्री स्थानीय शासन तथा बाल अधिकारका चार आयामहरूलाई स्थानीय तहका नीति, संरचना, पद्धति र कार्य प्रक्रियामा मूल प्रवाहीकरण गर्ने भन्ने सम्झनु पर्छ ।
- झ) 'बाल क्लब' भन्नाले विद्यालय, समुदाय स्तरमा बाल बालिकाको सहभागितामा गठन भएका र मन्थली नगरपालिकामा सूचीकृत भई सञ्चालनमा रहेका बाल क्लबहरूलाई सम्झनु पर्छ ।
- ञ) 'संरक्षक' भन्नाले बाल क्लबलाई नियमितरूपमा सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्न समुदायको हकमा सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष र विद्यालय हकमा सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक तथा प्रधानाध्यापकले तोकेको शिक्षक सम्झनु पर्छ ।
- ट) 'बाल क्लब सञ्जाल' भन्नाले मन्थली नगर पालिकाभित्र वडास्तर (समुदाय र विद्यालय) मा गठन भएका बाल क्लबहरूको नगरपालिका स्तरीय सञ्जाललाई सम्झनु पर्छ ।
- ठ) बाल कल्याण कोष : भन्नाले बाल अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धनको लागि नगरपालिकाले खडा गरेको आपत्कालीन बाल कल्याण कोषलाई सम्झनु पर्छ ।
- ड) 'प्रमाण-पत्र' : भन्नाले मन्थली नगरपालिकाभित्र वडा स्तर (समुदाय र विद्यालय) मा गठन भएका बाल क्लबहरू मन्थली नगरपालिका कार्यालयमा सूचीकृत भएका बाल क्लब/बाल सञ्जाललाई दिइने सूचीकृत प्रमाण-पत्र सम्झनु पर्छ ।
- ढ) 'बाल भेला' : बाल भेला भन्नाले बाल क्लब/सञ्जालको नयाँ कार्यसमिति चयन गर्न वा वार्षिक कार्ययोजना निर्माण गर्न बालबालिकाको प्रतिनिधिहरूको वडा स्तरीय/नगर स्तरीय भेला सम्झनु पर्छ ।
- ण) 'नगरपालिका' : भन्नाले मन्थली नगरपालिका सम्झनु पर्छ ।
- त) 'प्रमुख' : भन्नाले मन्थली नगरपालिकाको प्रमुख सम्झनु पर्छ ।
- थ) 'उप प्रमुख' : भन्नाले मन्थली नगरपालिकाको उप प्रमुख सम्झनु पर्छ ।
- द) 'वडा' : भन्नाले मन्थली नगरपालिका भित्रको वडा सम्झनु पर्छ ।
- ध) 'वडा अध्यक्ष' : भन्नाले मन्थली नगर पालिकाका वडा अध्यक्षहरू सम्झनु पर्छ ।
- न) 'सभा' : भन्नाले मन्थली नगरपालिकाको नगरसभा सम्झनु पर्छ ।

- प) 'कार्यपालिका': भन्नाले मन्थली नगर पालिकाको नगरकार्यपालिका सम्भन्नु पर्छ ।

३. उद्देश्यहरू :

यस कार्यविधिको उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम हुनेछ : क) सबै प्रकारका बाल बालिकाको अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्ने ।

- ख) बालमैत्री स्थानीय शासन र विद्यालय शान्ति क्षेत्र अभियान प्रबर्द्धन गर्ने ।
- ग) बाल बालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- घ) बाल बालिकामाथि हुने हिंसा, दुर्व्यवहार, हानि र जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।
- ङ) बाल बालिकाको अभिलेख (घटनाव्यवस्थापन, सूचना, तथ्याङ्क) आदि व्यवस्थापन गर्ने ।
- च) बालअधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि सरकारी, गैरसरकारी र अन्य सरोकारवालाहरूबीच समन्वय सहकार्य र साभेदारी स्थापना गर्ने ।

परिच्छेद -२

बालमैत्री स्थानीय शासन समिति, बालबालिका डेक्सको स्थापना र सञ्चालन

४. बालमैत्री स्थानीय शासन समिति गठन : बाल बचावट्, बाल संरक्षण, विकास र सहभागिताको विषयमा स्थानीय तहको नीति, संरचना, पद्धति र कार्य प्रक्रियामा मूल प्रवाहीकरण गर्नका लागि बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीति -२०६८ ले दिएको अधिकारका आधारमा एक बालमैत्री स्थानीय शासन समिति गठन हुनेछ । जसमा निम्नानुसार सदस्यहरू रहने छन् ।

(१)	नगर प्रमुख	अध्यक्ष
(२)	नगरपालिकाका उप प्रमुख	सदस्य
(३)	नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
(४)	नगर पालिकाको सामान्य प्रशासन तथा सामाजिक विकास महाशाखा प्रमुख	सदस्य
(५)	नगर प्रमुखद्वारा मनोनित महिला तथा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत गैसस प्रतिनिधि	सदस्य
(६)	नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	सदस्य
(७)	नगर स्तरीय बाल सञ्जालका अध्यक्ष र एकजना प्रतिनिधि सहित २ जना (१ जना बालिकासमेत पर्ने गरी)	सदस्य
(८)	नगर स्तरीय बालअधिकार संरक्षण समितिका एकजना सदस्य	सदस्य
(९)	महिला तथा बालबालिका उपशाखा	सदस्य-सचिव

५. **बालमैत्री स्थानीय शासन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :** १. बाल बालिकाका हक अधिकार सम्बन्धन सम्बन्धि नीतिगत निर्णयहरू गर्ने ।
 २. बाल बालिकाका हकअधिकार सम्बन्धी योजनाहरूको निर्माण गर्ने ।
 ३. बाल बालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत निकायहरूसँग समन्वय गर्ने ।
 ४. नगर क्षेत्रमा भएरका बालबालिका सम्बन्धी कार्यहरूको समग्र अनुगमन गर्ने ।
 ५. नगरपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यन्वयन कार्यविधि २०६८ मा भएका व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कार्य गर्ने ।
६. **बालबालिका डेक्सको स्थापना :** मन्थली नगरपालिकाको कार्यालयमा एक बालबालिका डेक्स स्थापना गरिने छ । बालबालिका डेक्स सञ्चालनका लागि एकजना महिला तथा बालबालिका उपशाखा हेर्ने कर्मचारीलाई सम्पर्क व्यक्ति तोकिने छ ।
 १. **बालबालिका डेक्सबाट सञ्चालन गरिने क्रियाकलाप:** क) नगरपालिका भित्रका सबै बाल बालिकाहरूको तथ्याङ्क र सूचना अध्यावधिक गर्ने ।
स्पष्टीकरण: सबै बालबालिका भन्नाले अपाङ्गता भएका, श्रमिक, सडक बालबालिका, असहाय, अशक्त, मानसिक असन्तुलन भएका र यौनिक अल्पसङ्ख्यक समेतलाई बुझाउँछ ।
 - ख) बालक्लब तथा बाल क्लब सञ्जालहरूको सूचीकृत गर्ने ।
 - ग) नगरपालिका, बालबालिका र सरोकारवालाबीच सम्बन्ध र समन्वय विस्तार गर्ने ।
 - घ) बाल अधिकार संरक्षण समिति, बालमैत्री स्थानीय शासन समिति, बाल संरक्षक, बालक्लब तथा बाल क्लब सञ्जालहरूबीच समन्वय सहकार्य गर्ने ।
 - ङ) बाल बालिकाहरूको सहभागितामा बाल बालिकासँग सम्बन्धित योजना तर्जुमा, कार्यन्वयन र क्रियाकलापमा सहजीकरण गर्ने ।
 - च) नगर क्षेत्रमा सञ्चालित बालबालिकासँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूमा सहयोग पुर्याउने ।
७. **नगर स्तरीय बालअधिकार संरक्षण समिति गठन - काम, कर्तव्य र अधिकार :** (१) मन्थली नगरपालिकामा देहाय बमोजिमका सदस्य रहने एक नगर स्तरीय बालअधिकार संरक्षण समिति गठन गरिने छ ।
 १. नगर पालिकाका उप प्रमुख संयोजक
 २. नगर पालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सदस्य
 ३. संयोजकले मनोनित गरेको कार्य पालिकाको एकजना महिला सदस्य सदस्य
 ४. सामान्य प्रशासन तथा सामाजिक विकास महाशाखा प्रमुख

		सदस्य
५.	जिल्ला प्रहरी कार्यालयको अधिकृत प्रतिनिधि	सदस्य
६.	संयोजकद्वारा मनोनित महिला तथा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत गैससको प्रतिनिधि	सदस्य
७.	मन्थली प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रको चिकित्सक	सदस्य
८.	नजिकको विद्यालयको बाल संरक्षण शिक्षक	सदस्य
९.	नगर भित्रको बाल अधिकारकर्मी	सदस्य
१०.	नगर स्तरीय बाल सञ्जालका अध्यक्ष	सदस्य
११.	महिला तथा बालालिका उपशाखा प्रमुख	सदस्य-सचिव

(२) **बालअधिकार संरक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :** क. नगर पालिकाको बालमैत्री स्थानीय शासन समितिले गरेको बालबालिका सम्बन्धी नीतिगत निर्णयहरूलाई कार्यान्वयन गर्ने ।

ख. बालमैत्री नगरपालिका निर्माणको लागि वडा बाल अधिकार संरक्षण समितिसँग समन्वय गरी सूचकहरूको आधारमा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयनमा सहजीकरण र अनुगमन गर्ने ।

ग) नगर क्षेत्रका विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका तथा सबै बालबालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने, अद्यावधिक गर्ने र नगर पालिकामा रेकर्ड राख्ने ।

स्पष्टीकरण : विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका भन्नाले - अभिभावकविहीन, अस्पताल वा अन्य कुनै सार्वजनिक स्थानमा अलपत्र अवस्थामा छाडिएका वा फेला परेका, बाबुआमा पत्ता नलागी बेवारिसे भएका, बाबुआमालाई गम्भीर शारीरिक वा मानसिक अपाङ्गता वा अशक्तता भएको कारण उचित हेरचाह नपाएका, कानुनी विवादमा परेका, वैकल्पिक हेरचाहको लागि सिफारिस भएका, थुनामा रहेका वा बन्दी बाबुआमासँग आश्रित भई कारागारमा रहेका जबरजस्ती करणीबाट जन्मिएको सन्तानलाई आफूले पालनपोषण गर्न नसक्ने भनी निवेदन परेका, बाबुआमा वा अभिभावकबाट दुर्व्यवहार, हिंसा वा बेवास्ता भएको कारणले बाल बालिकाको उच्चतम हितको लागि परिवारबाट अलग गरिएका, बँधुवा प्रकृतिका, जोखिमपूर्ण/निकृष्ट प्रकृतिको/प्रचलित कानूनविपरीत श्रममा सङ्लग्न, धूमपान, मध्यपान एवम् लागू औषधको कुलतमा फसेको, एच् आइभी संक्रमित, गम्भीर शारीरिक मानसिक स्वास्थ्य समस्याका कारण जीवन जोखिममा रही बाबुआमा वा परिवारबाट उपचारको व्यवस्था हुन नसकेको वा सामान्य जीवनयापन गर्न कठिनाई भएका, बालबालिका विरुद्धको हिंसा वा बाल यौन दुर्व्यवहारबाट पीडित भएका वा त्यस्तो जोखिममा रहेका, सशस्त्र द्वन्द्व वा विपद्का कारणले बाबुआमा दुवै वा

आमा बाबुमध्ये एक गुमाएका, आफैं नै शारीरिक/मानसिकरूपमा घाइते भएका वा अपाङ्गता तथा सडकमा आश्रित लगायतका बालबालिकालाई बुझ्नु पर्छ ।

- घ) नगरपालिकामा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत संघ/संस्था बाल क्लब सञ्जाल, निगरानी समूह, मेलमिलाप केन्द्र, आपत्कालीन संरक्षण केन्द्र लगायतका निकायहरूको फेहरिस्त तयार पार्ने र यस्ता निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय, सहकार्य र साभेदारी गरी बाल अधिकारको सम्बर्द्धनात्मक र संरक्षणात्मक कार्यहरू गर्ने गराउने ।
- ङ) बाल बालिकाको क्षेत्रमा स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारका विभिन्न निकायहरू र विकासका साभेदार संस्थासँगको समन्वयमा समुदायमा आधारित कार्यक्रमहरूको तर्जुमा र कार्यन्वयन गराउन आवश्यक समन्वय गर्ने, बालबालिकासँग सम्बन्धित योजना कार्यक्रमको रेखदेख अनुगमन मूल्याङ्कन र निरीक्षण गर्ने ।
- च) बालअधिकार, संरक्षण र सम्बर्द्धनका निमित्त चेतना अभिवृद्धि र जागरणमूलक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने ।
- छ) बाल अधिकार हनन्का सम्बन्धमा आएका उजुरीहरूलाई सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गरी पठाउने एवम् त्यस्ता उजुरीहरूमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- ज) बालबालिकाको लागि आकस्मिक सहयोग तथा दिगो विकासका लागि आपत्कालीन बाल संरक्षण कोषको व्यवस्था गर्ने ।
- झ) बालअधिकार संरक्षणका विषयहरूमा पैरवी गर्ने र नगरपालिकाभित्र बाल विवाह, दाइजो प्रथा, बालश्रम, श्रमशोषण, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, मानव बेचबिखन तथा अन्य कुसंस्कार एवम् हानिकारक अभ्यासहरूको अन्त्य गर्न सहयोग पुऱ्याउने ।
- ञ) बालसंरक्षणका लागि आवश्यक पर्ने सेवाहरू (जस्तै: सुरक्षित आवास, वैकल्पिक स्याहार, मनोविमर्श, उद्धार, पुनर्स्थापना, परिवार शिक्षा, कानुनी सहायता तथा उपचार छात्रवृत्ति, आयआर्जन, आपत्कालीन उद्धारकोष आदि) को व्यवस्था गर्ने र अन्य विभिन्न सेवा प्रदायक संस्थाहरू परिचालन गर्न सकिने गरी सूचीकरण तथा सिफारिसको प्रबन्ध मिलाउने ।
- ट) अनाधिकृत व्यक्ति, संस्था तथा निकायबाट बाल बालिकामा दीर्घकालीन प्रभाव पार्ने विषयमा आफूखुसी निर्णय गर्ने वा घटना लुकाउनेजस्ता कार्यहरू हुन नदिन नियमित अनुगमन गर्ने ।
- ठ) बालबालिकासँग सम्बन्धित दिवसहरू नगरपालिकाका बाल संरक्षण सम्बन्धी समितिहरूको समन्वयमा सहकार्य गरी मनाउने ।

- ड) वडा स्तरीय बाल अधिकार संरक्षण समितिहरू, बाल क्लब, बाल क्लब सञ्जाल सरोकारवालाहरू र नगरपालिकाबीच समन्वय, सहकार्य र सम्पर्क गर्ने ।
- (३) **समिति बैठक सम्बन्धी व्यवस्था :** क) समितिको बैठक प्रत्येक चौमासिकमा एकपटक बस्नेछ ।
- ख) समितिको बैठकमा कम्तिमा ५१ प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा गणपूरक संख्या पुगेको मानिने छ ।
- ग) नगरस्तरीय बाल अधिकार संरक्षण समितिको बैठकमा बालबालिकाको क्षेत्रमा सरोकारवाला र कार्यरत व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिने छ ।
८. **वडा स्तरीय बालअधिकार संरक्षण समितिको गठन काम, कर्तव्य र अधिकार :**
- (१) **वडा बाल अधिकार संरक्षण समितिको गठन**
- १) वडा अध्यक्ष संयोजक
 - २) वडा समितिका सदस्यहरूमध्ये वडा समितिले तोकेको १ जना सदस्य
 - ३) वडा भित्रका बालक्लब संरक्षक शिक्षकहरू मध्येबाट संयोजक बाट मनोनित १ जना सदस्य
 - ४) महिला स्वास्थ्य कार्यकर्ताहरू मध्येबाट वडा समितिले चयन गरेको १ जना सदस्य
 - ५) वडा बालक्लब सञ्जालबाट सिफारिस कम्तिमा १ बालिका सहित २ जना सदस्य
 - ६) आदिवासी जनजाति, अल्पसंख्यक, दलित तथा पिछडीएको वर्ग समुदायको यथासम्भव प्रतिनिधित्व हुने गरी संरक्षण समितिबाट मनोनित १ महिलासहित २ जना सदस्य
 - ७) वडा बालबालिका डेक्स हेर्ने कर्मचारी/वडा सचिव सदस्य-सचिव
- (२) **वडा बालअधिकार संरक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :** क) बालमैत्री स्थानीय शासन समिति र नगरस्तरीय बाल अधिकार संरक्षण समितिले गरेको नीति तथा कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- ख) नगरपालिका स्तरीय बालमैत्री स्थानीय शासन समितिको स्वीकृतिमा बालमैत्री वडा घोषणाको आधार तयार गर्ने ।
- ग) बालअधिकार संरक्षणका विषयहरूमा पैरवी गर्ने र वडाभित्र बालविवाह, दाइजो प्रथा, बालश्रम शोषण, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, मानव बेचबिखन तथा अन्य कुसंस्कारहरूको अन्त्य गर्न सदैव प्रयासरत रहने ।
- घ) सम्बन्धित वडामा रहेका विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका तथा सबै बाल बालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने, अद्यावधिक

- गर्ने र नगरपालिकामा तथ्याङ्क पेस गर्ने ।
- ड) वडामा बाल बालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत संघ/संस्था बाल क्लब सञ्जाल, निगरानी समूह, मेलमिलाप केन्द्र, आपतकालीन संरक्षण केन्द्र लगायतका निकायहरूको फेहरिस्त तयार पार्ने र यस्ता निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय, सहकार्य र साभेदारी गरी बालअधिकारको सम्बर्द्धनात्मक र संरक्षणात्मक कार्यहरू गर्ने गराउने ।
- च) बालबालिकाको वृत्ति विकासका लागि स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारका विभिन्न निकायहरू र विकास साभेदार संस्थासँगको समन्वयमा समुदायमा आधारित कार्यक्रमहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गराउन आवश्यक समन्वय गर्ने, बालबालिकासँग सम्बन्धित योजना कार्यक्रमको रेखदेख अनुगमन मूल्याङ्कन र निरीक्षण गर्ने ।
- छ) सम्बन्धित वडाभित्र बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनका निमित्त चेतना अभिवृद्धि तथा जागरण सिर्जना गर्ने ।
- ज) बालअधिकार हननका सम्बन्धमा आएका उजुरीहरूलाई सम्बन्धित निकायमा सिफारीस गरी पठाउने एवम् त्यस्ता उजुरीहरूमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- झ) बाल बालिकाको लागि आकषिक सहयोग तथा दिगो विकासका लागि स्रोतको व्यवस्था मिलाउने ।
- ञ) बाल संरक्षणका लागि आवश्यक पर्ने सेवाहरू (जस्तै : सुरक्षित आवास, वैकल्पिक स्याहार, मनोविमर्श, उद्धार, पुनर्स्थापना, परिवार शिक्षा, कानुनी सहायता तथा उपचार, छात्रवृत्ति, आयआर्जन, आपतकालीन उद्धारकोष आदि) को व्यवस्था गर्ने र अन्य सेवा प्रदायक विभिन्न संस्थाहरूमा परिचालन गर्न सकिने गरी सचीकरण तथा सिफारिसको प्रबन्ध मिलाउने ।
- ट) अनाधिकृत व्यक्ति, संस्था तथा निकायबाट बालबालिकामा दीर्घकालीन प्रभाव पार्ने विषयमा आफूखुसी निर्णय गर्ने वा घटना लुकाउनेजस्ता कार्यहरू हुन नदिन नियमित अनुगमन गर्ने ।
- ठ) बाल बालिकासँग सम्बन्धित दिवसहरू मनाउन सहकार्य गर्ने ।
- (३) **समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था :** क) समितिको बैठक प्रत्येक चौमासिकमा एकपटक बस्नेछ ।
- ख) समितिको बैठकमा कमिमा ५१ प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा गणपुरक संख्या पुगेको मानिने छ ।
- ग) वडा स्तरीय बाल संरक्षण समितिको बैठकमा बाल बालिकाको क्षेत्रका सरोकारवाला र कार्यरत व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिने छ ।

९. बाल क्लब र बाल क्लब सञ्जालको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार :

(१) समुदाय तथा विद्यालय स्तरीय बाल क्लब गठन:

प्रत्येक विद्यालयमा एक बाल क्लब रहने छ। विद्यालयका सबै विद्यार्थीहरू यस बाल क्लबको सदस्य रहने छन्। विद्यालयमा अध्ययनरत बाल बालिकाको भेलाबाट १५ सदस्यीय कार्यसमितिको चयन हुनेछ जसमा कमिमा ५० प्रतिशत बालिका र अपाङ्गता सहितको लैङ्गिक सामाजिक समावेशिताको सुनिश्चितता गरिने छ। प्रत्येक वर्षको विद्यार्थी भर्ना अभियानपछि एक महिना भित्रमा बाल क्लबको गठन तथा अद्यावधिक गर्नु पर्ने छ।

समुदायको हकमा वार्षिकरूपमा बाल बालिकाको भेलाबेला बढीमा १७ सदस्यीय बाल क्लब गठन गरी, उक्त बाल क्लबको संरक्षक तोकिएका एक महिनाभित्र मन्थली नगरपालिकामा सूचीकृत गर्नु पर्नेछ। बाल क्लबले बाल बालिकाको अधिकारको वकालत, पैरवी गर्नुका अतिरिक्त शारीरिक, मानसिक, जीवनोपयोगी सीप, संवेगात्मक, सामाजिक विकास, वातवरण संरक्षण, जोखिम न्यूनीकरण, प्रकोप व्यवस्थापन, सिर्जनात्मक र रचनात्मक क्रियाकलापहरूको आयोजना समन्वय, सञ्चालन र सहभागिता गर्ने छन्। बाल क्लबको कार्यलाई सहयोग गर्नको लागि विभिन्न नगरपालिकामा गठित समितिहरू रहने छ। साथै बस्ती स्तरमा विभिन्न उप समितिहरू गठन गर्न सकिने छ।

(२) बाल क्लब तथा बाल क्लब सञ्जालका बैठक सम्बन्धी व्यवस्था :

बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको बैठक बस्दा सबै सहभागीहरूका लागि पहुँचका दृष्टिकोणले उपयुक्त स्थान र समयमा मासिकरूपमा बैठक सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। बैठक बस्दा तपसिलका विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्नेछ।

- क) बैठकमा संरक्षकको उपस्थिति अनिवार्य हुनु पर्नेछ।
- ख) बैठक सामान्यतयः अधिकतम तीन घन्टाभन्दा बढी समय बस्ने छैन।
- ग) बैठकको निर्णय तथा उपस्थिति बैठक पुस्तिका (माइन्युट) मा उतार गरी राख्नु पर्नेछ।
- घ) बैठकमा सबै पदाधिकारीहरूको विचार र धारणा सुन्नु पर्नेछ।
- ङ) बैठकमा बाल बालिकाले भोगेका समस्या तथा आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी योजनाहरूको निर्माण गर्नु पर्नेछ।
- च) बैठकको अन्त्यमा अर्को पटकको बैठक बस्ने मिति, स्थान, समय साथै जिम्मेवारी बाँडफाँड र स्रोत व्यवस्थापन बारे छलफल गरी निर्णयमा उतार गर्नु पर्नेछ।

(३) बाल क्लब सञ्जालको गठन : १) बाल क्लबहरूबीच आपसी समन्वय, सहकार्य बढाउने तथा बाल बालिकाहरूको सवालको सामूहिकीकरण गर्ने र एक आपसबाट

सिकाइका अवसर सिर्जना गर्न बालक्लब सञ्जाल गठन गर्न सकिने छ ।

- २) बाल क्लब सञ्जाल नगरपालिका स्तरमा र आवश्यक परे वडा स्तरमा समेत गठन गर्न सकिने छ ।
- ३) बाल क्लब सञ्जाल गठन गर्न नगर स्तरीयका लागि नगरपालिका भित्रका बाल क्लबहरूका प्रतिनिधिहरू तथा वडा तहका लागि वडा भित्रका बाल क्लबको प्रतिनिधिहरू र विशेष क्षेत्रका बालबालिकाको सहभागितामा भेला आयोजना गर्नु पर्दछ ।
- ४) यस्तो भेलामा सञ्जालले समेट्ने क्षेत्रका (समुदाय, विद्यालय तथा विषयगत) बाल क्लबहरूलाई भेलाको मितिभन्दा ७ दिन अगावै सूचना प्रदान गर्नु पर्नेछ । सूचनामा देहायका विषयवस्तु समेटिएको हुनु पर्नेछ ।
 - क) भेलाको मिति, समय र स्थान ।
 - ख) भेलामा छलफल हुने विषयहरू ।
 - ग) अन्य आवश्यक विषयवस्तु ।
- ५) बाल क्लबका प्रतिनिधिहरूले भेलामा सहभागी हुन देहायको सर्त पूरा गर्नु पर्नेछ ।
 - क) १८ वर्ष ननाघेका र आफ्नो बाल क्लबमा छलफल गरी निर्णय गरेको हुनु पर्नेछ ।
 - ख) विद्यालयबाट भेलामा सहभागी हुन तथा सञ्जालको नेतृत्वमा प्रतिस्पर्धा गर्न सहमति दिएको हुनु पर्नेछ ।
 - ग) समुदायमा आधारित बाल क्लबको हकमा भेलामा सहभागी हुन तथा नेतृत्वमा प्रतिस्पर्धा गर्न अभिभावकको सहमति हुनु पर्दछ ।
- ६) बाल क्लबले भेलामा दुई वा सोभन्दा बढी सहभागी माग भएको अवस्थामा बालबालिका तथा सबै जात जातिको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको अनिवार्य व्यवस्था गराउनु पर्दछ ।
- ७) सञ्जाल भेलामा सहभागी हुने बाल क्लब प्रतिनिधि उक्त सञ्जालको भौगोलिक क्षेत्रभित्र बसोबास भएको हुनु पर्नेछ ।
- ८) सञ्जालको नेतृत्व चयन भेलाको सहमतिको आधारमा दफा ९.४ व्यवस्था भए बमोजिमको हुनेछ । सञ्जालको नेतृत्व पुनर्गठन प्रत्येक २ वर्षमा गर्नु पर्नेछ ।

नोट : विशेष क्षेत्र भन्नाले समस्यामा परेका साथै पारिएका वर्ग, समुदायलाई बुझ्नु पर्नेछ ।

(४) नेतृत्व चयनमा प्रतिस्पर्धा सहकार्यको व्यवस्थापन :

- १) बाल क्लब तथा सञ्जालको नेतृत्व चयनगर्दा सहमतिको आधारमा चयन गर्ने प्रणालीलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।
- २) यदि एक पदमा दुईभन्दा बढीको प्रतिस्पर्धा भएमा निर्वाचन

प्रणाली अनुरूप पदाधिकारी छनोट गर्नु पर्नेछ ।

- ३) सक्षमताका प्रतिस्पर्धीलाई सहमति गराई एक आपसमा स्वीकार्न सक्ने बनाउन पहिलो प्रयत्न गर्नु पर्नेछ ।
- ४) प्रतिस्पर्धी बाल बालिकालाई उपसमितिको गठनबाट विभिन्न जिम्मेवारीहरू प्रदान गरी उनीहरूको भूमिका र सक्रियतालाई सहयोग गर्न सकिने छ ।
- ५) बालबालिकामा भन्ने प्रतिस्पर्धामा वयस्कहरूको प्रभाव, स्वार्थ, चाहना र प्रभावबाट मुक्त राख्नु पर्नेछ ।
- ६) वडा तथा नगरपालिकामा गठन भएका बाल क्लब सञ्जालहरू गठन भएको भए एक महिनाभित्र नगरपालिका कार्यालयमा सूचीकृत गर्नु पर्ने छ । वडा स्तरीय बाल क्लब सञ्जालको विवरण वडा कार्यालयबाट नियमितरूपमा नगरपालिकामा पठाउनु पर्नेछ ।
- ७) सूचीकृत भएका बाल क्लब सञ्जालहरूले हरेक वर्ष अद्यावधिक गरी मन्थली नगरपालिकामा नवीकरण गर्नु पर्नेछ यसरी अद्यावधिक हुँदा सम्बन्धित सञ्जालले अद्यावधिक गर्ने व्यहोराको निवेदन, सञ्जालको वार्षिक भेला उपस्थिति, विद्यमान कार्य समितिको नामावली, संरक्षकको नाम, ठेगाना र सञ्जालले अधिल्लो वर्ष सञ्चालन गरेका क्रियाकलापहरूको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन सङ्गठन गर्नु पर्नेछ ।

(५) **बाल क्लब तथा बाल क्लब सञ्जालका पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार :** पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:

क. अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार : अध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ ।

- (१) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको बैठकमा सधारण सभाको अध्याक्षता ग्रहण गर्ने ।
- (२) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको बैठकमा वा साधारण सभामा आवश्यक प्रस्ताव र कागजात पेस गर्ने ।
- (३) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको आम्दानी खर्च, हिसाब र अन्य कागजात सुरक्षित राख्ने वा राख्न लगाउने ।
- (४) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको निर्णय र बालमैत्री स्थानीय शासन समिति, बालअधिकार संरक्षण समितिको निर्देशन कार्यन्वयन गर्ने/गराउने ।
- (५) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको प्रतिनिधि चयन गरी पठाउने वा बाल क्लबको प्रतिनिधित्व गर्ने ।
- (६) उपाध्यक्ष र सदस्यहरूलाई कार्य विभाजन गरी दिने ।

- (७) जिल्ला तथा प्रदेशिक र सङ्घीय स्तरीय विभिन्न समिति तथा सम्बन्धित कार्यालयहरूसँग समन्वय गरी कार्यक्रमको माग गर्ने गराउने ।
- (८) तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।
- ख. उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :** १) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा कार्यवाहक अध्यक्ष भई कार्य गर्ने ।
- २) तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।
- ग. सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार :** सचिवले अध्यक्षको प्रत्यक्ष निर्देशनमा रही देहायको काम, कर्तव्य र अधिकारको प्रयोग तथा पालन गर्नु पर्नेछ ।
- १) बाल क्लब/सञ्जालको वार्षिक स्वीकृत कार्ययोजना अनुसार कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
- २) बालबालिका वा बाल क्लब/सञ्जालसँग सम्बन्धित व्यक्तिको अद्यावधिक अभिलेख राख्ने ।
- ३) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको चल, अचल तथा जिन्सी सम्पत्तिको लगत राख्ने ।
- ४) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको बैठकमा माइन्ट गर्ने, निर्णय गर्ने, पुस्तिका जिम्मा लिने र निर्णय प्रमाणित गर्ने ।
- ५) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको प्रशासनिक कार्य गर्ने ।
- ६) बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको अध्यक्षको निर्देशनअनुसार बैठक बोलाउने ।
- ७) तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।
- घ. सह सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार :**
१. सचिवको अनुपस्थितिमा सचिवको कार्यभार सम्हाल्ने ।
२. तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।
- ङ. कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :**
१. बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको आय/व्यय दुरुस्त राख्ने ।
२. आर्थिक बजेट तयार गरी बाल क्लब/बालक्लब सञ्जालको बैठकमा पेस गर्ने ।
३. बालक्लब/बालक्लब सञ्जालको लागि विभिन्न क्षेत्रबाट विनियोजित आर्थिक सहयोग जुटाउने ।
४. आर्थिक कारोबार सम्बन्धी जिम्मेवारी पूरा गर्ने ।
- च. सदस्यको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी :**
१. बैठकमा सहभागी हुने ।
२. निर्णयका लागि आफ्नो मत पेस गर्ने ।
३. बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको हित हुने अन्य रचनात्मक

काम गर्ने ।

४. तोकिएको अन्य कार्य गर्ने ।

- (६) **बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको सूचीकृत** : नगर पालिकाले रीतपूर्वक आएका बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको सूचीकृत गर्ने छ । सूचीकृतका लागि बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालले अनुसूची-२ बमोजिमको संरक्षक र वडा बाल अधिकार संरक्षण समितिको सिफारिसमा नगरपालिकामा आवश्यक कागजातहरूसहित पेस गर्नु पर्नेछ । नगरपालिकाले आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरी आएका बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको सूचीकृत प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रमाणित गरी अनुसूची-१ बमोजिम प्रमाण-पत्र सम्बन्धित बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जाललाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालले वार्षिकरूपमा नवीकरण गर्नु पर्नेछ । नवीकरणका लागि वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनसहित नगरपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद -३

बाल बालिकाको संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि आपतकालीन बालकल्याण कोषको व्यवस्था :

१०. **आपतकालीन बाल कल्याण कोषको व्यवस्था :** क) मन्थली नगरपालिका तथा वडा स्तरमा एक/एकवटा बाल कल्याण कोषको स्थापना गरिने छ ।

ख) **कोषमा देहाय बमोजिमको रकमहरू रहने छ :**

- (१) स्थानीय तहबाट विनियोजित रकम ।
- (२) सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम ।
- (३) विदेशी सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय संघ/संस्थाबाट प्राप्त रकम ।
- (४) विदेशी संघ/संस्था र व्यक्तिबाट प्राप्त रकम ।
- (५) अन्य विविध स्रोतबाट प्राप्त हुन आएको रकम ।

ग) **बाल कोषको प्रयोग जोखिम अवस्थामा रहेका र विशेष संरक्षणका आवश्यकता भएका बालबालिकाको संरक्षण तथा सम्बर्द्धनका लागि निम्न शीर्षकमा खर्च गर्न सकिने छ ।**

- (१) जोखिमपूर्ण श्रममा सङ्लग्न रहेको,
- (२) हराएको वा बेवारिसे अवस्थामा फेला परेको,
- (३) ऋणको कारणले बन्धकमा रहेको वा जबर्जस्ती श्रमबाट पीडित भएको ।
- (४) शारीरिक वा मानसिक यातना वा भेदभावजस्ता दुर्व्यवहारबाट पीडित भएको ।
- (५) दूर्घटनामा परेको, प्राकृतिक प्रकोपमा परेको ।
- (६) बाबु वा आमा कारागार वा हिरासतमा रहेको वा कुनै कसुरसँग सम्बन्धित रहेको कारणले बेवारिसे भएको ।
- (७) यौनशोषण, यौनदुर्व्यवहार, बेचबिखन वा ओसार पसारमा परेको ।
- (८) हिंसाबाट प्रभावित भएको ।

- (९) बाबु आमा वा संरक्षकबाट वञ्चित भएको ।
 - (१०) अपाङ्गता भएको ।
 - (११) सुस्त मनस्थिति भएको ।
 - (१२) अपहरण वा शरीर बन्धकमा परेको
 - (१३) सडक बालबालिका ।
 - (१४) एचआईभी/एड्स सङ्क्रमित बालबालिका ।
 - (१५) जन्मने बित्तिकै आमा वा बाबु तिरस्कृत भै संरक्षणविहीन अवस्थामा फेला परेको शिशु ।
 - (१६) विभिन्न कारणले आमा बुबाबाट त्यागिएका र
 - (१७) समितिले तोकिएका अन्य कार्यमा ।
- घ) दफा ३ मा उल्लेख भए बाहेकको अन्य शीर्षकमा कोषको रकम खर्च गर्न सकिने छैन ।
- ङ) दफा ४ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कोषको कूल खर्च रकमको १० प्रतिशत रकम कोष सञ्चालक समितिको बैठक सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा लाग्ने खर्चका लागि उपयोग गर्न सकिन्छ ।
११. **कोष सञ्चालन समितिको गठन देहाय बमोजिम ३ सदस्यीय हुनेछ :** क) मन्थली नगरपालिका बाल कल्याण कोषको हकमा नगर प्रमुख र वडा स्तरीय कोषको हकमा वडा अध्यक्ष संयोजक रहने छ ।
- ख) नगर पालिकाको हकमा बाल अधिकार संरक्षण समितिको संयोजक र वडाको हकमा वडा स्तरीय बाल अधिकार संरक्षण समितिको एकजना सदस्य ।
- ग) नगर पालिकाको हकमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र वडाको हकमा वडा सचिव सदस्य सचिव रहने छ ।
१२. **समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :**
- क) नगरपालिका स्तरीय बाल अधिकार संरक्षण समितिको सिफारिसअनुसार जोखिम अवस्थामा रहेका र विशेष संरक्षणका आवश्यकता भएका बाल बालिकाको उद्धार गर्ने, स्वास्थ्य उपचार गर्ने, पुनर्स्थापना गर्ने तथा त्यस्ता बाल बालिकालाई राहात दिने सम्बन्धमा आवश्यक निर्णय गरी कार्यन्वयन गर्ने ।
- ख) कुनै बालबालिका जोखिम अवस्थामा भए नभएको निर्धारण गर्ने र स्वीकृत कार्यक्रम कोष परिचालन गर्ने वा गराउने ।
- ग) स्वीकृत कार्यक्रम कार्यन्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने ।
- घ) जोखिम अवस्थामा रहेको बाल बालिकालाई राहतस्वरूप दिइने रकमको मापदण्ड बनाई लागू गर्ने ।
- ङ) जोखिम अवस्थामा रहेको बालबालिका सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान

गर्ने गराउने ।

- च) कोष वृद्धिका लागि कोषको खोजी तथा व्यवस्था गर्ने ।
१३. **समितिको बैठक र निर्णय** : क) समितिको बैठक आवश्यकताअनुसार बस्ने छ ।
- ख) समितिको बैठक संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्ने छ ।
- ग) समितिको बैठक बस्नुभन्दा कम्तिमा चौबीस घन्टा अगावै समिति सदस्य सचिवले बैठकमा छलफल हुने कार्यसूची सहितको सूचना सबै सदस्यलाई दिनु पर्दछ ।
- घ) समितिको दुई तिहाई सदस्यहरू उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिने छ ।
- ङ) समितिको बैठकको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा समितिको उपस्थित सदस्यहरूले आफूमध्येबाट छानेको सदस्यले गर्नेछ ।
- च) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ ।
- छ) समितिको निर्णय समितिको सदस्य सचिवले प्रमाणित गरी राख्ने छ ।
- ज) जोखिममा रहेको बालबालिकाको आकस्मिक उद्धार गर्न तथा पुनर्स्थापना गर्नुपर्ने अवस्था भएमा समिति संयोजक र सदस्य सचिवको आपसी सहमतिले आवश्यक हुने रकम निकासी गरी खर्च गर्न सक्ने छन् । तर सो खर्च रकम समितिको बैठकमा अनुमोदन गर्नु पर्दछ ।
१४. **कोषको खाता सञ्चालन** : क) कोषको रकम समितिको निर्णयले नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट इजाजत प्राप्त पायक पर्ने बैङ्कमा खाता खोली सञ्चालन गरिने छ ।
- ख) उपदफा - (क) बमोजिम खाता सञ्चालनका लागि नगर पालिकाको हकमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र लेखा अधिकृतको संयुक्त दस्तखतमा र वडाको हकमा वडा सचिव र वडा बालबालिका डेक्स हेर्ने कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतमा सञ्चालन गरिने छ ।
१५. **रकम फ्रिज नहुने** : प्रचलित कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कोषको रकम खर्च नभई आर्थिक वर्षको अन्त्यमा बाँकी रहेमा त्यस्तो रकम फ्रिज हुने छैन ।
१६. **कोषको लेखा र लेखा परीक्षण** : क) कोषको आय/व्ययको लेखा नेपाल सरकारले अपनाएको लेखा प्रणालीबमोजिम राखिने छ ।
- ख) कोषको लेखा परीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद - ४

विविध

१८. **स्रोत व्यवस्थापन** : मन्थली नगरपालिका तथा वडाले बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धनका कार्य सञ्चालन गर्न योजना निर्माण गरी सो योजनाको कार्यन्वयनका लागि आवश्यक बजेट तथा स्रोतको व्यवस्थापन गर्नेछ । बालमैत्री स्थानीय शासन

कार्यन्वयनका लागि कूल बजेटको कम्तिमा.....प्रतिशत बजेट व्यवस्था गरी बालमैत्री नगर बनाउने योजनाअनुरूप खर्च गरिने छ ।

१९. **प्रोत्साहन तथा पुरस्कारको व्यवस्था :** बालमैत्री वडाको रूपमा घोषण गर्ने, बाल संरक्षण तथा सम्बर्द्धन कार्यमा उल्लेखनीय योगदान दिने व्यक्ति, जनप्रतिनिधि, बाल क्लब सञ्जाल तथा संस्थालाई उचित प्रोत्साहन पुरस्कारको व्यवस्था गर्न सकिने छ ।
२०. **कार्यविधिको व्याख्या गर्ने तथा बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार :** कार्यविधिको कार्यन्वयनको सिलसिलामा कुनै द्विविधा हुन गएमा सोको व्याख्या वा बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार मन्थली नगरपालिका कार्यालयलाई हुनेछ ।
२१. **खारेजी र बचाउ :** यो कार्यविधि बालबालिका सम्बन्धी प्रचलित नेपाल सरकारको कानुनसँग बाझिन गएमा बाझिएको हदसम्म यो अमान्य हुनेछ ।
२२. बालबालिका सम्बन्धि कार्य सञ्चालन गर्दा यो कार्यविधि बमोजिम हुनेछ र यस कार्यविधिमा उल्लेख भएका प्रक्रियाहरू अवलम्बन गर्दा बालबालिका सम्बन्धी प्रचलित नेपाल सरकारको कानुनमा भएको बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन प्रक्रियाहरू अवलम्बन गर्न कुनै बाधा पर्ने छैन ।

अनुसूची-१
(दफा-९.३ सँग सम्बन्धित)
बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जाल सूचीकृत प्रमाण-पत्रको नमुना
मन्थली नगरपालिका
रामेछाप

आबद्धता नं. मिति

श्री बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जाल.....

.....

रामेछाप जिल्ला मन्थली नगरपालिका वडा नं.....को.....
विद्यालय/समुदयमा गठन भएका बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जाललाई यस
मन्थली नगरपालिकामा आबद्धता गरी बालमैत्री स्थानीय शासन तथा बाल अधिकार संरक्षण
कार्यविधि २०७६ को परिच्छेद २ को ९.६ ले व्यवस्था गरे अनुसारको आबद्धताको **प्रमाण-पत्र**
प्रदान गरिएको छ ।

बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन कार्यमा नेपालको संविधान, बाल अधिकार
सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि १९८९ तथा सबै बालबालिका कानुनको अधीनमा रही यस नगर
पालिकाको बालमैत्री अभियानमा यहाँहरूको सक्रिय सहभागिताको अपेक्षा गर्दछौं ।

प्रमाणित गर्ने :

नामथर :

पद :

दस्तखत :

अनुसूची -२
बाल क्लब/सञ्जाल आबद्धताको लागि
निवेदन पत्रको ढाँचा

मिति :.....

श्रीमान् प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू,
मन्थली नगरपालिकाको कार्यालय
मन्थली, रामेछाप ।

विषय : बाल क्लब/सञ्जाल आबद्धता गरी पाउँ ।

हामीले नामको बाल क्लब/बालक्लब सञ्जाल गठन गरेकाले मन्थली नगरपालिकाको बाल संरक्षण कार्यविधि २०७६ को परिच्छेद-२ को बुँदा नं. ९.६ बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको सूचीकृत/आबद्धता गर्नको लागि देहायको विवरण खोली निवेदन गरेका छौं ।

बाल क्लब आबद्धताका लागि सङ्लग्न गर्नुपर्ने कागजातहरू :

- १) अनुसूची २ अनुसारको निवेदन ।
- २) अनुसूची ५ अनुसारको विधान २ प्रति ।
- ३) बाल क्लबको गठन तथा आबद्धताको लागि निर्णय ।
- ४) विद्यालयको हकमा विद्यालयको निवेदन ।
- ५) समुदायको हकमा वडाको सिफारिस ।
- ६) बाल क्लबको कार्य समितिको बाल बालिकाको जन्म दर्ताको प्रतिलिपि ।

निवेदक

बाल क्लबको अध्यक्ष :

अनुसूची-३

बाल अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धनको लागि नगरपालिका र वडाले सम्बोधन गर्न सक्ने क्रियाकलाप

१. बाल बचाउ

क्र.सं	सम्बोधन गर्ने विषय	क्रियाकलाप
१	स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा खोप/ औषधिको पर्याप्तता	स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाको नियमित अनुगमन गर्ने तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, औषाधि तथा खोपको सुनिश्चितता गर्ने ।
२	स्वास्थ्य संस्थामा किशोर किशोरीका स्वास्थ्यका विषयहरूको प्रभावकारिता सम्बोधन	किशोर किशोरीहरूलाई मूलतः यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्या भन्न सक्ने वातावरण सिर्जना गर्न तथा गोप्यता कायम गर्न स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई संवेदनशील बनाउने ।
३	गर्भावस्था वा प्रसूति पछि मातृ शिशुको स्वास्थ्य नियमित परीक्षण	जनचेतना अभिवृद्धिका लागि स्वास्थ्य केन्द्रको परिचालन नियमित अनुगमन गर्ने र मातृ-शिशुको स्वास्थ्य परीक्षणका लागि सचेत गर्ने । गर्भावस्थामा स्वास्थ्य परीक्षणका लागि निश्चित दिन तोकी गर्भवती महिलालाई पोषणयुक्त खानाको बारेमा तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
४	स्वास्थ्य उपचारको क्रममा हिंसाजन्य कारणको आभाष हुनु	कुनै पनि बाल बालिकालाई स्वास्थ्य उपचार गर्न ल्याउँदा गम्भीर शारीरिक चोटपटकको उपचार गर्ने क्रममा सो कुनै व्यक्तिको लापवाही/दुर्व्यवहार हिंसा वा जोखिममा पर्न गएको आभाष भएमा स्वास्थ्यकर्मीले सोबारे नजिकको प्रहरी/बाल अधिकार संरक्षण समिति/सम्बन्धित नगरपालिका/जिल्ला प्रशासन कार्यालय आदि सम्बन्धित निकायमा जानकारी गर्ने व्यवस्था गर्ने ।

२. बाल संरक्षण सम्बन्धी :

क्र.सं.	विषयहरू	क्रियाकलाप
१	सडक बालबालिका	बालाबालिका सडकमा आउने कारक तत्वहरूबारे अभिभावक तथा समुदायलाई सचेत गर्ने । परिवारबाट अलग हुने जोखिममा रहेका बाल बालिकाको लागि पारिवारिक सहयोग तथा आर्थिक विकासका कार्य गर्ने । सडकमा जीवनयापन गरिरहेका बालबालिकालाई सेवा प्रदायक संस्थासँग समन्वय गरी तत्काल उद्धार तथा व्यवस्थापन गर्ने-परिवार तथा सामाजिक पुनर्मिलन, पुनर्स्थापना, पुनर्एकीकरण गर्ने । बालगृह, बाल मनोविमर्श तथा बाल सुधार केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने ।
२	अनाथ, असहाय वा बेवारिसे अवस्थाका बालबालिका	कुनै पनि कारणबाट अनाथ, असहाय वा बेवारिसे भएका बाल बालिकाको पहिचान गरी सूचना अद्यावधिक गर्ने यस्ता बालबालिकाको लागि अस्थायी आवास तथा पुनर्स्थापनाको व्यवस्था गर्ने । यस्ता बालाबालिकाको परिवार तथा आफन्तको खोजी गरी परिवारमा पठाउने । परिवारमा आधारित स्याहारको व्यवस्था हुन नसकेका बाल बालिकाको लागि आवसीय बालगृह वा अन्य वैकल्पिक स्याहारको व्यवस्था गर्ने ।
३	अपाङ्गता भएका बालबालिका	अपाङ्गता भएका बालबालिकाको अपाङ्गताको विविध किसिम तथ्याङ्क सङ्कलन तथा अभिलेखीकरण गर्ने र परिचय पत्रको व्यवस्था गर्ने गराउने । अपाङ्गता भएका बालबालिकाको लागि विशेष स्याहार, मनोविमर्श, पुनर्स्थापना, उपचार छात्रवृत्तिजस्ता सेवाहरूको सूचीकरण गर्ने । अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

४	बालविवाह	बालविवाह आर्थिक, सामाजिक तथा स्वस्थ एवम् व्यक्तित्व विकास सम्बन्धी असर र कानुनी प्रावधान आदिबारे लक्षित समुदाय पहिचान गरी सचेतना गर्ने । बालविवाह गर्न वा गराउन लागेको अवस्थामा सम्बन्धित परिवार तथा बालबालिकालाई सम्भाइबुभाई तथा आवश्यक सहयोग सेवा उपलब्ध गराई बालविवाह नगर्ने वातावरण निर्माण गर्ने । बालविवाहका घटनाको रेकर्ड राख्ने र सोको बारेमा समुदायमा सचेतना गर्ने ।
५	बालश्रम शोषण	बालश्रम हुने सम्भावित निजी तथा व्यवसायिक क्षेत्रको अनुगमन गर्ने । निश्चित मापदण्डको आधारमा बालश्रम मुक्त वडा र नगरपालिका बनाउन हरियो भन्डा अभियान (यातयात क्षेत्र, होटेल रेष्टुरेन्ट, उद्योग तथा कल कारखानामा आदिमा) सञ्चालन गर्ने । गैर कानुनीरूपमा बाल बालिकाको बालश्रम शोषण गरेको पाइएमा कानुनीउपचार तथा काममा लगाउने बाट क्षतिपूर्तिको लागि सहजीकरण गर्ने ।
६	बाल बालिकाको बेचबिखनको अन्त्य	देशभित्र तथा बाहिर हुने बाल बालिकाको बेचबिखन विरुद्ध अभिभावक तथा बाल बालिकालाई सञ्चार माध्यम, स्थानीय समूह, बाल क्लब, विद्यालयलगायत विभिन्न माध्यमबाट सचेत गर्ने । बेचबिखनमा पारिएको बाल बालिकाहरूको उद्धार, स्वदेश फिर्ती, पारिवारिक पुनर्मिलन, पुनर्स्थापना, आपत्कालीन संरक्षण, परामर्श कानुनीउपचार तथा जीवनोपयोगी सीप र सहयोग लगायतका सेवा प्रदान गर्ने ।
७	बालबालिका उपर हुने शारीरिक, मानसिक, दण्ड सजाय	घर, समुदाय, बालविकास केन्द्र, विद्यालय आवासीय बालगृह, बाल सुधार गृह, उपचार केन्द्र, कार्यस्थल वा अन्य स्थानमा अनुशासनको नाममा बालबालिका उपर हुने शारीरिक, मानसिक, दण्ड सजाय दिएमा हुन सक्ने कानुनी प्रवधान तथा सजायबारे प्रचार/प्रसार गर्ने ।

८	यौन शोषण वा दुर्व्यवहार	बालबालिका माथि हुने यौन शोषण दुर्व्यवहार र यसबाट बच्ने उपायबारे समुदायमा आधारित संघ/संस्था वा समूह, बाल क्लब, बालबालिका शिक्षक अभिभावक खेलकुद तथा अन्य अतिरिक्त क्रियाकलापको प्रशिक्षक आदिलाई सचेचना अभिवृद्धि गर्ने । शिक्षण संस्था, स्वस्थ सेवा प्रदायकलगायत बाल बालिकासँग सम्पर्कमा आउने सेवा प्रदायकले यौन शोषण तथा दुर्व्यवहारको लक्षण पहिचान गर्ने र उजुरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तथा सम्बन्धित निकायहरूले उजुरी संयन्त्र र उजुरी प्रणालीको व्यवस्था गर्ने ।
९	हेपाइ (बुलिङ)	हेपाइले बाल बालिकाको मानसिक तथा बौद्धिक विकासमा नकरात्मक असर पुऱ्याई व्यक्तित्व विकासमा प्रभाव पर्ने हुनाले हेपाइ नगर्ने र नगराउने बारे विभिन्न माध्यमबाट सचेतना गर्ने । हेपाइ गर्ने स्थान र घटनाको प्रकृतिको आधारमा सम्झाउने, बुझाउने तथा कानुनी कारबाही गर्ने ।
१०	विपद्मा बाल बालिकाको संरक्षण	विपद्मा बाल बालिकाको लागि तत्काल खाना, बसोबासका लागि सुरक्षित प्रबन्ध मिलाउने । विपद्मा परेका बाल बालिकाका लागि अस्थायी सिकाइ केन्द्रको व्यवस्था गर्ने । विपद्मा परेका बाल बालिकाको लागि शिक्षामा निरन्तरता र स्वास्थ्य उपचारका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने ।
११	इन्टरनेट सुविधाको माध्यमबाट बाल बालिकामाथि हुनसक्ने जोखिम न्यूनीकरण	इन्टरनेटको सही प्रयोग तथा यसको दुरुपयोगबाट हुन सक्ने हानी बारे शिक्षक, बालबालिका, अभिभावकलाई सचेत गराउने । इन्टरनेटको दुरुपयोगबाट जोखिममा परेका बाल बालिकालाई मनोसामाजिक परामर्श, कानुनी उपचार लगायत आवश्यक सहयोग गर्ने ।

१२	लागू पदार्थ दुर्व्यसनी तथा ओसार/पसार	लागू पदार्थ दुर्व्यसन तथा ओसार/पसार विरुद्ध विद्यालय, अभिभावक र बाल बालिकालाई सचेत गर्ने । दुर्व्यसनमा परेका बाल बालिकाको पुनर्स्थापनाका लागि सम्बन्धित सरोकारवालासँग समन्वय गरी आवश्यक दुर्व्यसनीको उपचार गर्ने । लागू पदार्थ दुर्व्यसन तथा ओसार पसारमा बाल बालिकाको सङ्लग्नतालाई नियन्त्रण गर्ने र सीमा क्षेत्रका नाकाहरूमा विशेष निगरानीको व्यवस्था गर्ने ।
----	--------------------------------------	--

३. बाल विकास सम्बन्धी :

क्र.सं.	विषय	क्रियाकलाप
१	समयमा पाठ्यपुस्तकको उपलब्धता	आफ्नो न.पा.भित्रको सरकारी विद्यालयको विद्यार्थीहरूको संख्या एकीन गरी समयमै पाठ्यपुस्तकको व्यवस्थापनका लागि शिक्षा शाखासँग समन्वय गर्ने । सबै बाल बालिकाको समयमै पाठ्यपुस्तक पाए नपाएको अनुगमन गर्ने ।
२	छात्रवृत्तिको अनुगमन गर्ने	विद्यालयमा प्रदान गरिने विभिन्न किसिमका छात्रवृत्तिहरूको उचित ढङ्गले वितरण भए नभएको अनुगमन गर्ने ।
३	दण्डसजाय मुक्त विद्यालय	विद्यालयमा दण्ड सजाय मुक्त विद्यालय घोषणा गर्न शिक्षकलाई भयरहित शिक्षण सिकाइ सम्बन्धी तालिम दिई कार्यन्वयनमा ल्याउने व्यवस्था मिलाउने । विद्यालयमा दण्ड सजायका घटना घटेमा तत्काल आवश्यक सम्बोधन तथा कारबाही गर्ने गराउने ।
४	विद्यालयमा शौचालय, सरसफाइ, खानेपानी लगायत आधारभूत पूर्वाधार	छात्र र छात्राको लागि छुट्टाछुट्टै, अपाङ्गमैत्री तथा बालमैत्री भए नभएको अनुगमन गर्ने र नभएमा बनाउनको लागि व्यवस्था गर्ने गराउने । छात्राहरूका निमित्त स्यानेटरी प्याडको व्यवस्था गर्ने, गराउने र सोको उपयोग तथा प्रयोग पश्चात्को व्यवस्थापन गराउने । खानेपानीको उचित व्यवस्थापन गर्ने गराउने ।

५	बालबालिकाको शैक्षिक नियमितता	निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा अवधारणाको सचेतीकरण गर्ने । विपन्न परिवारको बाल बालिकालाई स्टेशनरी, ड्रेस तथा छात्रावृत्ति लगायतको व्यवस्था गरी नियमित विद्यालय जानका लागि अभिप्रेरित गर्ने ।
६	शिक्षण सिकाइ नियमितता	शिक्षण नियमित भए नभएको अनुगमन गरी दण्ड तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।
७	भेदभाव तथा हेपाइ	विद्यालयमा कुनै पनि दृष्टिकोणबाट विद्यार्थी विद्यार्थीबीच, शिक्षक विद्यार्थीबीच हुन सक्ने भेदभाव तथा हेपाइ तथा दुर्व्यवहार हुन नदिन विद्यालयमा बाल सङ्रक्षण नीति/आचारसंहिता बनाई लागू गर्ने । विद्यालयमा उजुरी पेटिका राख्नुका साथै यस सम्बन्धी सम्बोधन गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्ने र समय समयमा अनुगमन गर्ने ।
८	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको अनुगमन	मन्थली नगरपालिका भित्रका बाल बालिकाको पहुँच हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रहरू सञ्चालनका लागि सहजीकरण गर्ने ।
९	स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन विद्यालय	विद्यालयमा स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालनको व्यवस्था गर्ने । विद्यार्थीहरूको नियमित स्वास्थ्य परीक्षणको व्यवस्था मिलाउने ।

४. बाल सहभागिता

क्र.सं.	विषय	क्रियाकलाप
१	बाल क्लबको सूचीकरण तथा गठन	मन्थली नगरपालिका भित्रका विद्यालय तथा समुदायमा आधारित बाल क्लबहरू गठन तथा सूचीकरण गर्ने गराउने । बाल संरक्षणका सवालहरू पहिचान तथा सम्बोधनका लागि बाल क्लबहरू र नगर स्तरीय बाल सञ्जालको परिचालन गर्ने ।
२	योजना तर्जुमामा बाल सहभागिता	मन्थली नगरपालिका स्तरीय नीति निर्माण तथा कार्यक्रम तर्जुमाको क्रममा बालबालिका सम्बन्धी विषय वस्तुका लागि बाल बालिकाको उपयुक्त विचार र सुझावलाई समावेश गर्ने । पालिका अन्तर्गत गठन हुने विभिन्न समितिमा बाल बालिकाको सहभागिता (सदस्य/आमन्त्रित रूपमा सहभागी) गराउने ।

३	बाल सहभागी	परिवार, विद्यालय, समुदाय, वडा तथा नगरपालिकामा बाल सहभागिताको महत्व बारे अवधारणागत स्पष्टताका लागि अन्तर्क्रिया तथा अभिमुखीकरण गर्ने ।
---	------------	---

अनुसूची - ४

बालमैत्री स्थानीय शासनका ३९ सूचक

बाल बचाउ :

१. ६ महिना सम्मको शिशुलाई आमाले पूर्ण स्तनपान गराएको (आमाको दूध मात्रै खुवाउने) हुनु पर्ने ।
२. एक वर्ष भित्रका बालबालिकाले पूर्ण रूपमा खोप बि.सि.जि, डि.पि.टि, हेपाटाइटिस बि, हिब-३, पोलियो, दादुराको खोप पाएको हुनु पर्ने ।
३. ६ महिनादेखि ५ वर्ष मुनिका सबै बाल बालिकालाई वर्षको दुईपटक भिटामिन-ए क्याप्सुल खुवाएको हुनु पर्ने ।
४. गर्भवती आमाको दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराएको हुनु पर्ने ।
५. गर्भवती महिलाहरूले कम्तिमा प्रसूति पूर्व ४ पटक र प्रसूतिपश्चात् आमा र नवजात शिशुको कम्तिमा ३ पटक स्वास्थ्य जाँच गराएको हुनु पर्ने ।
६. गर्भवती महिलाले टिटानस विरुद्धको २ वटा खोप लगाएको हुनु पर्ने ।
७. गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरूले आइरन चक्की जम्मा २२५ ओटा खाएका हुनु पर्ने ।
८. एच्.आइ.भी.संक्रमित आमाबाट जन्मिएका सबै बाल बालिकाहरूले ARV prophylaxis पाएको हुनु पर्ने ।
९. सबै घर धूरीमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा हुनु पर्ने ।
१०. साबुन पानीले हात धुने परिपाटीको विकास भएको हुनु पर्ने (चर्पी गएपछि, खाना खानु अगाडि र बाल बालिकाको दिसा धोएपछि) ।

बाल संरक्षण :

११. ५ वर्ष मुनिका सबै बाल बालिकाको जन्म दर्ता भएको हुनु पर्ने ।
१२. बाल विवाहको संख्यामा कमी आएको हुनु पर्ने ।
१३. निकृष्ट प्रकारको बालश्रम शोषणदर घटेको हुनु पर्ने ।
१४. घर परिवार र समुदायबाट बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, बेचबिखन, शोषण, दुर्व्यवहार जस्ता घरेलु हिंसा कम गर्न पहल भएको हुनु पर्ने ।
१५. बाल संरक्षण सम्बन्धी समुदायमा आधारित बाल संरक्षण प्रणाली सक्रिय भएको हुनु पर्ने ।

बाल विकास :

१६. ३ देखि ४ वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाहरू प्ररम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका हुनु पर्ने ।
१७. ५ देखि १२ वर्षसम्म उमेर समूहको बाल बालिकाले आधारभूत शिक्षा (१ देखि कक्षा ८ सम्म) पूरा गरेको हुनु पर्ने ।
१८. कक्षा १ मा विद्यालय जाने उमेर समूहको शत प्रतिशत बालबालिका विद्यालय भर्न भएका हुनु पर्ने ।
१९. विद्यालय जान नपाएका बाल बालिकाहरूले अनौपचारिक शिक्षा प्राप्त हुनु पर्ने ।

२०. प्रत्येक विद्यालयमा छात्र छात्राको लागि अलग/अलग शौचालयको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।
२१. प्रत्येक विद्यालयमा अतिरिक्त क्रियाकलाप सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनु पर्ने ।

बाल सहभागिता :

२२. स्थानीय तहको निर्णय प्रक्रियामा १२ देखि १८ वर्ष सम्मका बाल बालिकाहरूको संस्थागत सहभागिताको संयन्त्र विस्तार गरी सहभागी गराएको हुनु पर्ने ।
२३. स्थानीय तहले सञ्चालन गर्ने योजनामा बाल बालिकाको आवाज समेटिएको हुनु पर्ने ।
२४. विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा संस्थागत तवरबाट बाल बालिकाको आवाज सुनिने व्यवस्था सुनिश्चित भएको हुनु पर्नेछ ।
२५. स्वस्थ व्यवस्थापन समितिमा बाल क्लबको प्रतिनिधित्व हुनेछ ।
२६. नगरपालिकामा नगर स्तरीय बाल सञ्जाल र प्रत्येक वडामा बाल क्लबहरू गठन भई क्रियाशील रहेको हुनेछ ।
२७. जिल्ला र नगर तहमा बाल सञ्जाल गठन भएको हुनेछ ।

संस्थागत सूचकहरू :

२८. स्थानीय तहको परिषद् बैठक नियमितरूपमा बाल बालिकाको प्रतिनिधिको सहभागी भई सञ्चालन भएको हुनेछ ।
२९. स्थानीय तहहरूले आफ्नो लागि बालमैत्री व्यवहार आचरण संहिता तर्जुमा गरी कार्यन्वयनमा ल्याएका हुने छन् ।
३०. स्थानीय तहमा बालमैत्री स्थानीय शासन प्रबर्द्धन समिति गठन भएको हुनेछ ।
३१. स्थानीय विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति क्रियाशील रहने छन् ।
३२. स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति क्रियाशील रहने छन् ।
३३. स्थानीय स्तरमा बाल क्लबहरूको सक्रियता रहने छ ।
३४. स्थानीय स्तरमा बाल विकास केन्द्र, बालकक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू सञ्चालन भएका हुने छन् ।
३५. स्थानीय स्तरमा लैङ्गिक हिंसा निगरानी समूह र वडा स्तरीय बाल अधिकार संरक्षण समिति र स्थानीय बालमैत्री शासन सञ्चालन समितिहरू बाल अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनमा क्रियाशील रहने छन् ।
३६. नगरपालिकामा बाल सञ्जाल विकास भएको हुनेछ र नगर स्तरीय कार्यक्रमहरूमा प्रतिनिधित्व गर्नेछ र जिल्ला स्तरसम्म उनीहरूको प्रतिनिधित्व हुनेछ ।
३७. बाल बालिकाका लागि नगर विकास योजनामा योजना तर्जुमा भई कार्यन्वयन भएको हुनु पर्नेछ ।
३८. जिल्ला, नगर तथा वडा विकास योजनामा बाल बालिकासँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम समेटेी एकीकृत नीति योजना कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यन्वयन भएको हुनेछ ।
३९. बालबालिका सम्बन्धी स्थितिपत्र तयारी तथा प्रकाशन र अद्यावधिक भएको हुनु पर्नेछ ।

अनुसूची - ५

श्री.....बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जाल

मन्थली नगरपालिका वडा

बालक्लब / बालक्लब सञ्जाल सम्बन्धी विधान - २०७६

प्रस्तावना : बाल अधिकार संरक्षण र सचेतना अभिवृद्धि गर्दै बाल विकास र उत्थानका विभिन्न क्रियाकलापहरूलाई समष्टिगत र एकीकृत रूपमा सञ्चालन गर्ने, बाल बालिकाहरूको जीवनलाई उज्यालोतर्फ गतिशील बनाई डोच्याउने र बाल बालिकामा ज्ञान प्रसार गर्ने, प्रतिभा र सीपको प्रष्फुटन गरी बाल व्यक्तित्व स्वतःस्फूर्त ढङ्गबाट तीव्र पारी शारीरिक र मानसिक विकास गर्न, असहाय दीनदुखी, अपाङ्ग बाल बालिकाहरूको स्थितिको सुधार र व्यक्तित्व विकास गर्न प्रस्तावनासहित.....बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जाल गठन गरिएको छ ।

परिच्छेद -१

१. **नाम र प्रारम्भ :** १.१ संस्थाको नाम
१.२ यो विधान रामेछाप जिल्ला मन्थली नगरपालिकाबाट स्वीकृत भएपछि लागू हुनेछ ।
१.३ यस संस्थाको कार्यालय मा रहने छ ।
१.४ यस संस्थाको छाप.....हुनेछ ।

परिच्छेद -२

परिभाषा, उद्देश्य तथा सदस्यता :

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस विधानमा २.१ बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जाल भन्नाले : बाल क्लब / बाल क्लब सञ्जालले तोकेको सेवाक्षेत्र भित्रका १८ वर्ष सम्मका सबै बाल बालिकाको संगठित समूहलाई सम्भन्नु पर्नेछ ।
२.२ सदस्यता : भन्नाले यस विधान बमोजिम बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको सदस्यता प्राप्त गरेका बालबालिकाहरू र विधान बमोजिम गठन भएका पदाधिकारीहरू समेतलाई जनाउने छ ।
२.३ विधान भन्नाले बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको विधान सम्भन्नु पर्छ ।
२.४ कार्य समिति भन्नाले विधानमा उल्लेखित कार्य समितिलाई जनाउने छ ।
२.५ साधारण सभा : बाल क्लबको वार्षिक रूपमा हुने सभालाई जनाउँदछ ।
२.६ सल्लाहकार समिति : बाल क्लबमा काम गरी अनुभव प्राप्त पूर्व पदाधिकारी एवम् कार्य समितिले मनोनित गरेका अन्य बाल बालिकाको समूहलाई जनाउँछ ।
२.७ उपसमिति : आवश्यकताअनुसार गठन भएका सदस्यहरूको समूहलाई जनाउने छ ।

३. **बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालको उद्देश्य :** यो बाल क्लब/बाल क्लब सञ्जालले बाल बालिकाको विकासको भावनाबाट अभिप्रेरित हुनेछ । यसले बाल बालिकाको हित र संरक्षणमा जोड दिनेछ । यसका उद्देश्यहरू निम्नलिखित छन् :

- ३.१ बाल अधिकार र बाल हितको संरक्षण गर्न कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- ३.२ बाल बालिकाहरूको चेतना जगाउने समाचार, बुलेटिन, पोष्टर, पुस्तक, मुखपत्र, भित्तेपत्रिका आदिजस्ता प्रकाशन गर्ने ।
- ३.३ बाल बालिकाको शिक्षाको स्तर उकास्ने ।
- ३.४ पिछडिएर रहेका बाल बालिकाको जीवन र शैक्षिक स्तर उकास्न विभिन्न रचनात्मक क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ३.५ बाल बालिकाको प्रतिभा र सीपको प्रष्फुटन गर्ने ।
- ३.६ बाल बालिकासँग सम्बन्धित संघ/संस्थाले सम्बन्ध र समन्वय कायम गरी बाल बालिकाहरूको उच्चतम हितमा कार्य गर्ने ।
- ३.७ बाल बालिकाको लागि खेलकूद सञ्चालन गर्ने ।
- ३.८ बाल बालिकाहरूको लागि साँस्कृतिक गतिविधि सञ्चालन गर्ने ।
- ३.९ बाल बालिकाहरूसँग सम्बन्धित प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ३.१० असाहाय र दीनदुखी बाल बालिकाहरूलाई प्रेरणा जगाई स्कुल जाने वातावरण सिर्जना गर्ने, बाल बालिकालाई छुट्टै कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने प्रयत्न गर्ने ।
- ३.११ बाल बालिकाहरूलाई कुलत, गलत दुर्व्यसन, दुर्व्यवहार एवम् खराब आचरण आदिबाट बचाउने प्रयास गर्ने ।
- ३.१२ बाल भेला गोष्ठीहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ३.१३ अन्य.....

४. **सदस्यताको लागि योग्यता :**

४.१ विद्यालयमा अध्ययन गर्ने वा समुदायका बाल बालिकाहरू १८ वर्ष रहुन्जेलसम्म मात्र यसको सदस्य हुन योग्य हुनेछन् । यसमा निम्न प्रकारका सदस्यहरू रहने छन् :

- (क) साधारण सदस्य,
- (ख) संस्थापक सदस्य,
- (ग) मानार्थ सदस्य,
- (घ) अन्य प्रकारका सदस्यहरू समितिले निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

४.२ **सदस्यता प्रदान गर्ने विधि:** (क) यस संस्थाको सदस्यता लिनको लागि प्रत्येक सदस्यले कार्य समितिले तोके बमोजिमको प्रवेश शुल्क र प्रति महिना सदस्य शुल्क तिरी संस्थाको सदस्य बन्न सकिने छ । विद्यालयको विद्यार्थी रहुन्जेल विद्यालयको अनुशासन र आचरणमा कारबाही नभएको अवधिसम्म यस संस्थाको सदस्य बनिरहन सकिने छ ।
(ख) स्थापना कालका सदस्यहरू संस्थापक सदस्य हुने छन् ।

- (ग) समितिले संस्थाको हितमा विशेष कार्य गर्ने व्यक्तिलाई मानार्थ सदस्यको सम्मान गर्न सक्नेछ ।
- (घ) समितिले आय/आर्जन र अन्य प्रयोजनको लागि विभिन्न प्रकारको सदस्यता प्रदान गर्न सक्नेछ ।
५. **सदस्यताको अयोग्यता :**
- ५.१ संस्थाको हित विपरीत कार्य गरेमा ।
- ५.२ मगज बिग्रेमा ।
- ५.३ सार्वजनिक अपराध गरेमा ।
- ५.४ १८ वर्ष पूरा भएमा ।
६. **सदस्यता प्रदान गर्ने विधि र नियम :**
७. **कार्य समितिको गठन विधि र पदावधि :** ७.१ साधारण सभाले निर्वाचनको प्रक्रियाद्वारा बहुमतको आधारमा आफ्ना सदस्यहरू मध्येबाट निर्वाचन गरी अध्यक्ष १, उपाध्यक्ष १, सचिव १, कोषध्यक्ष १, सहित सदस्यहरू घटीमा ११ बढीमा १५ जनाको कार्य समिति गठन गरिने छ ।
- ७.२ कार्य समितिको पदावधि २ वर्षको हुनेछ ।
- ७.३ कार्य समितिको पदाधिकारीहरू पुनः कार्य समितिमा निर्वाचित हुन सक्ने छन् ।
८. **साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार :** ८.१ सभापतित्व गर्ने व्यक्तित्वले प्रस्तुत गरेको सूचीमा समावेश गरिएका विषयहरूमा छलफल गरी निर्णय गर्ने ।
- ८.२ संस्थाको गतिविधि समीक्षा गरी आवश्यक नीतिनिर्देशन तयार गर्ने ।
- ८.३ संस्थाको लेखा परीक्षणको लागि लेखा परीक्षक नियुक्ति गर्ने ।
- ८.४ वार्षिक कार्यक्रम र कार्ययोजना तयार गरी स्वीकृत गर्ने ।
- ८.५ संस्थासँग सम्बन्धित आवश्यक अन्य कार्यहरू गर्ने ।
९. **कार्यक्रम :** (क) संस्थाद्वारा गरिने कार्यक्रमको वार्षिक कार्ययोजना तयार गरिनु पर्नेछ ।
- (ख) कार्यक्रमको मासिक कार्य योजना तयार गर्नु पर्नेछ ।
- (ग) **कार्यक्रमहरू :**
१. आफ्नो र विद्यालयको विकासमा सहयोग पुग्ने खालका कार्यक्रमहरू तयार गर्नु पर्नेछ ।
२. बालअधिकार, बालचेतना र बाल विकासका कार्यक्रमहरू बनाउनु पर्नेछ ।
३. अपाङ्ग, दीन दुःखीका लागि कार्यक्रमहरू तयार गर्नु पर्नेछ ।
४. विद्यालयसम्म पहुँच नभएकाहरूका लागि पनि कार्यक्रमहरू तयार गरिनु पर्नेछ ।
- (घ) कार्यक्रमको तयारी गर्दा स्रोत पहिचान र परिचालन गर्ने निकर्गल गरेको हुनु पर्नेछ ।

- (ङ) प्रतियोगितात्मक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा पुरस्कारहरू प्रदान गर्नु पर्नेछ ।
- (च) कार्य समितिले वार्षिक र मासिक कार्यक्रममा मूल्याङ्कनका आधारमा संशोधन, थपघट वा नयाँ कार्यक्रम समावेश गर्न सकिने छ ।
- (छ) कार्यक्रमको सम्पूर्ण जानकारी अनिवार्यरूपमा नगर स्तरीय बाल अधिकार समितिलाई दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ३

१०. **कार्य समितिको बैठक :** १०.१ अध्यक्षको सहमति र आवश्यकताअनुसार सचिवले कार्य समितिको बैठक बोलाउन सक्ने छन् ।
- १०.२ सचिवको अनुपस्थितिमा अध्यक्ष आफैँले वा कुनै पदाधिकारीमार्फत् बैठक बोलाउन सक्ने छन् ।
- १०.३ संस्थाको बैठक महिनाको एकपटक गरी वर्षको १२ पटक बस्नु पर्नेछ ।
- १०.४ आवश्यकता हेरी अध्यक्षले सोभन्दा बढी कार्य समितिको बैठक बोलाउन सक्ने छ ।
- १०.५ बैठकमा कम्तिमा ५१ प्रतिशत सदस्य अनिवार्य उपस्थिति हुनु पर्नेछ ।
११. **पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार :**
- ११.१ **अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :**
- (क) संस्थाको हितको लागि गर्नु पर्ने कर्तव्यको प्रमुख दायित्ववहन गर्ने ।
 - (ख) संस्थाको निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्ने र गर्न लगाउने ।
 - (ग) मत बराबर भएमा निर्णायक मत दिने ।
 - (घ) संस्थाको उद्देश्य पूरा गर्न अन्य आवश्यक काम गर्ने ।
 - (ङ) समिति, विद्यालय एवम् जिल्ला बाल कल्याण समितिबीच समन्वयकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- ११.२ **उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :**
- (क) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा निजले गरी आएको अधिकारहरू प्रयोग गर्ने ।
- ११.३ **सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार :**
- (क) साधारण सभा र कार्य समितिको निर्णयअनुरूप संस्थाको कार्य सञ्चालन सहयोग गर्ने ।
 - (ख) बैठकको निर्णय माइन्युट गर्ने ।
 - (ग) बैठक बोलाउने र बैठकको निर्णय अभिलेख गर्ने ।
 - (घ) बैठकमा राखिने विषयहरूको अग्रिम जानकारी सम्बन्धमा सबैलाई पुऱ्याउने ।
- ११.४ **सदस्यहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार :**
- (क) संस्थाको बैठकमा नियमित उपस्थित हुने ।

- (ख) संस्थाको हितको लागि सँधै लागि पर्ने ।
- (ग) बैठकमा उपस्थित भै आफ्नो अभिव्यक्ति प्रस्तुत गर्ने ।
- (ङ) तोकिएको कामहरू सम्पन्न गर्ने ।

सदस्यहरूको भेला बैठकमा गई अनुशासित एवम् वातावरण व्यवस्थित बनाउने प्रमुख कर्तव्य रहने छ ।

परिच्छेद - ४

१२. **संस्थाको आर्थिक स्रोत:** (क) साधारण सदस्य प्रवेश शुल्क एवम् मासिक वार्षिक सदस्यता शुल्क ।
- (ख) जिल्ला, नगरपालिका एवम् विभिन्न संघ/संस्थाहरूबाट प्राप्त जिन्सी वा नगद सहयोग रकम ।
- (ग) विदेशी दातृ संस्थाहरूबाट सहयोग स्वीकार्दा वा लिँदा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (घ) अन्य विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त रकम ।
१३. **कोष :** १३.१. नजिकका कुनै बैङ्कमा/सहकारी संस्थाहरूमा संस्थाको नाममा बचत खाता खोल्ने छ । उक्त खाता अध्यक्ष वा कोषाध्यक्षको र संस्थाको संरक्षकको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन गरिने छ ।
- १३.२ यदि बैङ्कमा/सहकारी संस्थामा खाताको व्यवस्था नहुन्जेलसम्म सम्बन्धित विद्यालयका प्रधानाध्यापक वा सहयोगी व्यक्ति वा संरक्षकको निर्देशन अनुरूप गरिने छ ।

परिच्छेद - ५

१४. **विधान संशोधन :** यस विधानमा उल्लेखित दफा उपदफाहरू संशोधन गर्नु परेमा सम्पूर्ण सदस्य संख्याको दुई तिहाई बहुमतबाट निर्णय भएमा उक्त विधान संशोधन गरी बाल अधिकार संरक्षण अधिकारीको स्वीकृति लिई स्वीकृत लिएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।
१५. **क्लब/बाल क्लब सञ्जालको विघटन:** कुनै कारणवस् संस्था सञ्चालन गर्न नसकी विघटन भएमा संस्थामा भएको चल/अचल सम्पतिहरू सबै नेपाल सरकार, मन्थली नगर पालिकाको बाल अधिकार समितिको नाममा स्वतः जानेछ ।
१६. **निष्क्रियता :** यस विधानमा लेखिएका कुराहरू प्रचलित कानुनसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म स्वतः निष्क्रिय हुनेछन् ।

क्लब दर्ता गर्दाका अवस्थामा कार्यसमिति सदस्यहरू र हस्ताक्षर :

क्र.सं.	नाम	उमेर	पद	हस्ताक्षर
१				
२				
३				
४				
५				

६				
७				
८				
९				
१०				
११				
१२				
१३				
१४				
१५				

१७. **क्लबको लोगो :** वरिपरि बाल क्लबको नाम, ठेगाना र स्थापना मिति तथा बीचमा रूखको छहारीमुनि गोलो आकृतिमा बसेका ८ जना बाल बालिकाको चित्र अङ्कित लोगो ।

